

певні властивості (функції) системи, характер та інтенсивність процесів диференціації інтеграції її елементів.

Отже, дослідження рекреаційно-туристичної діяльності та її територіальної організації повинно ґрунтуватися на концепції ТРС як теоретичної моделі функціонування та спиратися теоретико-методологічну базу суспільної географії.

1.Бабарицька В.К., Любіцева О.О. Організація туризму. Навчальний посібник. Частина 1. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 1998. 82 с. 2. Зорин И.В. Квартальнов В.А. Энциклопедия туризма: Справочник.- М.: Финансы и статистика. 2004.- 368 с. С.158 3. Крачило Н.П. География туризма. – К.: Вища шк. Головное узд-во, 1987. – 208 с. 4.Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Теоретичні основи туризмології: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Ніка-Центр, 2005. – 316с. 5.Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження:методологія, методи, методика: Навчальний посібник.- Одеса: Астропринт, 2005.- 632 с.

УДК 504.001.06.25(477)

О.О.Бейдик, д. геогр. н., професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЕКОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ В РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ РЕКРЕАЦІЇ

Висвітлено вплив екологічних чинників на розвиток і структуру регіональної рекреації. Наведена класифікація чинників, які формують екологічну картину території. За характером їх сумарного впливу на формування регіональних рекреаційних комплексів виділено 7 регіонів України, по яких наведені дані про потенційно-небезпечні об'єкти.

The influence of ecological factors upon the progress and structure of recreation in the regions of Ukraine is observed. The classification of factors of the formation of ecological conditions upon the territory is introduced. According to the character of their aggregate influence upon the formation of recreative system seven regions of Ukraine are introduced, on which data about potentially dangerous objects is introduced.

Стан питання та актуальність дослідження. У зв'язку з рядом природних та техногенних катаклізмів, які проявилися на території України останнім часом, екологічній проблематиці приділяється значна увага. Цьому питанню присвячений ряд публікацій ландшафтно-екологічного, еколого-економічного, еколого-картографічного спрямування [1–9]. Найбільш ґрунтовно екологічний стан території України розглянуто в [1, 7]. Слід зазначити, що екологічний блок [7] («Екологічний стан природного середовища») містить 76 карт, які віддзеркалюють екологічний стан компонентів природи, антропогенний вплив на природне середовище та інші аспекти.

Мета роботи – виявити вплив екологічних чинників на розвиток і структуру регіональної рекреації.

Виклад основного матеріалу. Чинники, які формують екологічну картину території, умовно розділяються на природні, економічні (техногенні), соціальні. Їх прояв може бути як позитивним, так і негативним. Аналіз їх сумарного впливу на формування регіональних рекреаційних комплексів у межах 7 регіонів України [4] виявив наступне.

I тип (м. Київ). Стан навколишнього природного середовища (НПС) м. Києва характеризується за більшістю позицій більш сприятливими показниками екоситуації порівняно з країною в цілому. У той же час транспортна ситуація в місті наближається до колапсу. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу складають 59% від середньоукраїнського рівня; утворення відходів I–III класів небезпеки в розрахунку на 1 особу – 5,5%, від загальнодержавного рівня. Однак, у цілому за більшістю показників спостерігається тенденція до погіршення стану екобезпеки. Не зважаючи на це, розвиток рекреаційного комплексу столиці характеризується позитивною динамікою.

II тип (Донецька, Запорізька, Луганська області). Незважаючи на високу забрудненість Донецької області, показники якої значно перевищують середні по Україні, рекреаційний комплекс регіону продовжує динамічно розвиватись. Втім, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу складають близько 290%, а на 1 км² – 645% загальнодержавного рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу перевищують понад 216%, утворення відходів I–III класів небезпеки на 1 км² – близько 638%, на 1 особу – 284% від середнього рівня України. На території області налічується 854 потенційно-небезпечних об'єкта (ПНО) різного господарського характеру. В цілому в області екологічна ситуація досить суперечлива: з одного боку, спостерігається незначне покращення НПС у зв'язку із скороченням ряду виробництв, а з іншого – не зменшується кількість трагічних випадків на транспорті (ДТП) та виробництві (видобуток вугілля). Всупереч існуючій екоситуації рекреаційний комплекс області нарощує свій потенціал, що в першу чергу пов'язано з проведенням «Євро-2009» і «Євро-2012» (організація нових рекреаційних зон та інвестиції в регіональні ландшафтні парки «Меотида», «Клебан-Бик», розвиток турмаршутів сакральними комплексами та Сіверським Донцем, Слов'янської групи курортів).

Стан НПС Запорізької області характеризується більш негативними показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу у півтора рази, а на 1 км² – в 1,3 рази перевищували середньоукраїнський рівень; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – в 3–6 разів більші, утворення відходів I–III класів небезпеки на 1 км² – майже в 4 рази, а на 1 особу – в 4 рази від середнього рівня України. На території області налічується 719 ПНО різного характеру. У той же час на території регіону наявні латентні, законсервовані небезпеки, руйнівна сила яких може проявитися в будь-який час (склади боєприпасів у Богданівці). Рекреаційно-туристський комплекс (РТК) області, сформований на базі класичних рекреаційно-туристських ресурсів (РТР) (о. Хортиця, район сіл Канівське – Біленьке, узбережжя оз. ім. Леніна), характеризується конформністю, свої

обриси і структуру, незважаючи на місцями несприятливу екоситуацію, впродовж тривалого часу не змінював.

Стан НПС Луганської області визначається більш несприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу більші у 2 рази, скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – в 1,5 рази, утворення відходів I–III класів небезпеки на 1 км² – в 1,1 рази більше від середнього рівня в Україні. На території області налічується 543 ПНО різного характеру. Спостерігається підвищення рівня екобезпеки, але після 2000 р. за рядом показників відбулося погіршення екоситуації. Зважаючи на незначну потужність регіонального рекреаційного комплексу, мешканці області реалізують свій рекреаційний цикл за її межами.

III тип (Волинська, Закарпатська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області). Стан НПС Волинської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять понад 34%, а на 1 км² – близько 23% від середньонаціонального рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – понад 1%, утворення відходів I–III класів небезпеки на 1 км² – понад 2%, на 1 особу – понад 2% від середнього рівня України. Спостерігається тенденція до підвищення рівня екобезпеки, що обумовлена як падінням масштабів виробництва, скороченням кількості діючих підприємств, так і вжитими заходами щодо охорони НПС. На території області налічується 238 ПНО різного характеру. Як економічні, так і природні та соціальні екологічні чинники враховуються при обґрунтуванні розвитку регіонального рекреаційного комплексу, тією чи іншою мірою впливають на його структуру (рекреаційно-туристський та оздоровчий комплекс Шацьких озер).

Екологічна ситуація в Закарпатській області після катастрофічних повеней 2008 р. залишається складною, хоча в цілому режим антропо-техногенного впливу на довкілля Закарпаття характеризується як більш сприятливий порівняно з країною в цілому. Наприклад, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 29%, а на 1 км² – близько 37% від загальнонаціонального рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – близько 14%, утворення відходів I–III класів небезпеки – близько 8% від середнього рівня по Україні. В області 327 ПНО різної господарської спрямованості. Відмічається тенденція до погіршення стану довкілля і на цьому фоні потужний рекреаційно-туристський комплекс регіону, не зважаючи на малосніжні зими останніх років, свої позиції практично не втратив (Свалява, Синяк, Рахів, Хуст, Мукачеве).

Стан НПС Львівської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 52%, а на 1 км² – 79% від середньоукраїнського рівня; утворення відходів I–III класів небезпеки в розрахунку на 1 особу – 0,6% від загальнодержавного рівня. Спостерігається тенденція до підвищення рівня екобезпеки. На території області налічується 665 ПНО різного характеру. В цілому екологічна ситуація в регіоні, незважаючи на відсутність в останні роки твердих опадів у зимовий період, сприяє розвитку рекреаційного комплексу (рекреаційно-туристські центри Немирів, Славське, Трускавець, Моршин).

Стан НПС Рівненської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 38%, а на 1 км² – 28% від середньоукраїнського рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – 36%, утворення відходів I–III класів небезпеки в розрахунку на 1 км² – 8%, на 1 особу – 12% від загальнодержавного рівня. Спостерігається тенденція до підвищення рівня екобезпеки. На території області налічується 260 ПНО різного характеру. Розвиток регіонального рекреаційного комплексу в останні роки стримувався радіаційним забрудненням території.

Стан НПС Тернопільської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 30%, а на 1 км² – 32% від середньоукраїнського рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – 4%, а на 1 км² – 0,01%, утворення відходів I–III класів небезпеки в розрахунку на 1 особу – близько 1% від загальнодержавного рівня. Спостерігається тенденція підвищення рівня екобезпеки. На території області налічується 220 ПНО різного характеру. Екочинники регіону сприяють розвитку його рекреаційного комплексу (водний туризм, спелеотуризм, курортно-лікувальний комплекс у Медоборах).

Стан НПС Чернівецької області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу складають 26%, а на 1 км² – 38% від середньоукраїнського рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – 14%, утворення промислових токсичних відходів на 1 км² – 2,5%, на 1 особу – 1% від загальнодержавного рівня. Екоситуація в регіоні значно ускладнилась після катастрофічних повеней 2008 р. На території області налічується 112 ПНО різного характеру. Вектор розвитку регіонального рекреаційного комплексу у взаємодії з екочинниками різного знаку і спрямування наповнюється

маршрутами водного (Дністер) та спелеотуризму (печера Попелюшка) в літній період та зимовими видами рекреації в період із грудня по березень (гора Цецине).

IV тип (Вінницька, Житомирська, Сумська, Хмельницька, Черкаська області). Стан НПС Вінницької області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять близько 75%, а на 1 км² – близько 62% від середньонаціонального рівня; утворення відходів I–III класів небезпеки на 1 км² – 5%, на 1 особу – близько 5% від середнього рівня України. Спостерігається тенденція до підвищення рівня екобезпеки, що обумовлена як падінням масштабів виробництва, скороченням кількості діючих підприємств, так і вжитими заходами щодо охорони НПС. На території області налічується 355 ПНО різних видів діяльності і небезпеки. Однак, після 2000 р. з'явилася тенденція до погіршення стану довкілля за показниками викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту, відчутної шкоди завдала пожежа та неконтрольовані вибухи боєприпасів на Калинівському полігоні у 2008 р. (на території дислокованої тут військової частини зберігається від 140 тис. до 1 млн. т боєприпасів). У той же час зменшилося скидання забруднених неочищених та недостатньо очищених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти. Ці обставини враховуються при плануванні рекреаційно-туристських зон, які суттєвої трансформації на даний час не відчули (Вінницьке Побужжя, Хмельник, Немирів).

Стан НПС Житомирської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять близько 40%, а на 1 км² – 22% від середньонаціонального рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – 30%, утворення відходів I–III класів небезпеки – 0,3% від середнього рівня України. Спостерігається підвищення рівня екобезпеки, що обумовлена як падінням масштабів виробництва, скороченням кількості діючих підприємств, так і заходами щодо охорони НПС. Однак, після 2000 р. намітилась тенденція до погіршення стану довкілля за більшістю показників викидів. На території області налічується 385 ПНО різного характеру. Враховуючи наслідки аварії на ЧАЕС та північне розташування регіону, його рекреаційний комплекс значного розвитку не отримав.

Стан НПС Сумської області характеризується як відносно стабільний. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 45%, а на 1 км² – 30% від середньоукраїнського рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – 12% від загальнодержавного рівня. На території області налічується 356 ПНО різного

характеру. Екоситуація в регіоні сприяє розвитку водних видів туризму, хоча регіональний рекреаційний комплекс є одним із найменш розвинутих в Україні.

Стан НПС Хмельницької області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення та автотранспорту в розрахунку на 1 особу складають 27%, а на 1 км² – 23% від середньоукраїнського рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – 1,3%, утворення відходів I–III класів небезпеки в розрахунку на 1 особу на 1 км² – 1,2% від загальнодержавного рівня. Спостерігається тенденція до підвищення рівня екобезпеки. На території області налічується 368 ПНО різного характеру. Екочинники регіону сприяють розвитку його рекреаційного комплексу (водний туризм, спелеотуризм, курортно-лікувальний комплекс у Сатанові, екотуризм на території національного природного парку «Товтри»).

Стан НПС Черкаської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення та автотранспорту в розрахунку на 1 особу складають 51%, а на 1 км² – 42% від середньоукраїнського рівня; утворення відходів I–III класів небезпеки в розрахунку на 1 км² – 10%, на 1 особу – 12% від загальнодержавного рівня. На території області налічується 310 ПНО різного характеру. У зв'язку із суттєвим зменшенням транспортного руху на р. Дніпро помітно покращився його екологічний стан, що в свою чергу виступає чинником активізації рекреаційного освоєння дніпровського узбережжя. Важливою складовою РТК регіону є рекреаційні зони на середніх і малих річках (слід відмітити негативний вплив промвузла Біла Церква на черкаський фрагмент р. Рось).

V тип (Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська області). Стан НПС Кіровоградської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 47%, а на 1 км² – 27% від середньоукраїнського рівня; утворення відходів I–III класів небезпеки – 0,03%, наявність відходів I класу небезпеки у сховищах організованого складування та на території підприємств – 4% від середнього рівня України. На території області налічується 283 ПНО різного характеру. Найбільш привабливим у рекреаційному комплексі регіону є коротка ділянка р. Дніпро, акваторія якого в останні роки відчуває значно менше техногенне навантаження, що позитивно впливає на екологічну ситуацію прирічкових територій.

Стан НПС Херсонської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних

джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 40%, а на 1 км² – 20% від середньоукраїнського рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – 4%, утворення відходів I–III класів небезпеки в розрахунку на 1 особу на 1 км² – 1,5%, на 1 особу – 31% від загальнодержавного рівня. Спостерігається тенденція до зростання антропогенного навантаження на природне середовище, яке в окремих випадках набуває ознак екокризи. На території області налічується 255 ПНО різного характеру. Екоциники регіону сприяють розвитку його рекреаційного комплексу (оздоровчо-лікувальні комплекси Залізного Порту, Гопри, Лазурного, Арабатської Стрілки, виїзні екошколи на о. Джарилгач).

Стан НПС Чернігівської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу складають 51%, а на 1 км² – 24% від середньоукраїнського рівня; утворення відходів I–III класів небезпеки в розрахунку на 1 км² – 7,5%, на 1 особу – 15% від загальнодержавного рівня. Спостерігається тенденція до погіршення стану довкілля за викидами шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення, наявністю промислових токсичних відходів у сховищах організованого складування, утворенням промислових токсичних відходів. На території області налічується 556 ПНО різного характеру. Розвиток регіонального рекреаційного комплексу в останні роки стримувався радіаційним забрудненням території.

VI тип (АР Крим, Миколаївська, Одеська, Харківська області). Стан навколишнього природного середовища (НПС) АР Крим характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 45%, а на 1 км² – 44% від середньонаціонального рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – близько 57%, утворення відходів I–III класів небезпеки на 1 км² – близько 5% від середнього рівня України. Загалом в автономії спостерігається тенденція до підвищення рівня екологічної безпеки, зумовлена як падінням масштабів виробництва, скороченням кількості діючих підприємств, так і вжитими заходами щодо охорони НПС. На території АР Крим налічується 307 потенційно небезпечних об'єктів (ПНО), що визначається їх призначенням та особливостями експлуатації, спостерігається постійний прояв небезпечних природних явищ і процесів. Всі вони знаходяться під постійним контролем, враховуються при обґрунтуванні розміщення і стратегії розвитку (визначення функціональної структури, динаміки) регіонального рекреаційного комплексу (Південний, Південно-Західний, Південно-Східний берег Криму).

Стан НПС Миколаївської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від

стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 42%, а на 1 км² – 27% від середньоукраїнського рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – 40%, наявність відходів I–III класів небезпеки у сховищах організованого зберігання та на території підприємств в розрахунку на 1 особу – 77% від загальнодержавного рівня. За останні роки екологічна ситуація в області поліпшилась. На території області налічується 436 ПНО різного характеру. Вплив екологічних чинників на розвиток РТК регіону характеризується як позитивний, про що свідчить динаміка розвитку організованої стаціонарної рекреації на чорноморському узбережжі області (найбільш короткому в Україні), Очакові, на о. Березань.

Стан НПС Одеської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 42%, а на 1 км² – 39% від середньоукраїнського рівня; утворення відходів I–III класів небезпеки в розрахунку на 1 км² – 5%, на 1 особу – 4,5% від загальнодержавного рівня. Спостерігається тенденція до підвищення рівня екобезпеки. На території області налічується 358 ПНО різного характеру. Вплив екологічних чинників на розвиток РТК регіону характеризується як позитивний, про що свідчить динаміка розвитку організованої стаціонарної рекреації на чорноморському узбережжі області (санаторії та інші рекреаційні заклади Одеси, Затоки, Куяльника, Хаджибейського ліману).

Стосовно природно-техногенної безпеки Харківська область належить до найбільш неблагополучних регіонів України, а стан його довкілля за рівнем забруднення наближається до середньоукраїнських показників. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять 76%, а на 1 км² – 88% від загальнодержавного рівня. В цілому в області діє нестійка коливальна тенденція до покращення стану довкілля. У той же час на території регіону наявні латентні, законсервовані небезпеки, руйнівна сила яких може проявитися в будь-який час (склади боєприпасів у Лозовій). На території області налічується 1078 ПНО різного характеру. РТК регіону характеризується незначною потужністю (річище р. Сіверський Донець як основна рекреаційна домінанта), тому аналіз позитивних і негативних екочинників, які впливають на його розвиток не є принциповим.

VII тип (Дніпропетровська, Івано-Франківська, Київська, Полтавська області). Стан НПС Дніпропетровської області характеризується вкрай несприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу перевищують загальнодержавний рівень більше ніж у двічі, а на 1 км² – утричі; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу перевищують загальноукраїнський рівень майже у 3 рази, показник утворення відходів I–III класів небезпеки на 1 км² – більш у 2

рази, на 1 особу – майже у 2 рази. Отже, рівень екологічної безпеки є нестабільним. На території області налічується 631 ПНО різного характеру. Зважаючи на зниження техногенного навантаження на акваторію Дніпра через скорочення транспортних перевезень, екологічна ситуація в районі прибережних рекреаційно-туристських комплексів дещо покращилась і вони зберігатимуть свою функцію та структуру і на перспективу (рекреаційні комплекси в районі гирла р. Орель, сіл Кіровське, Таромське, на о. Монастирський, узбережжя Каховського водосховища).

Стан НПС Івано-Франківської області має більш сприятливі показники екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти становить 1% від загальнодержавного рівня, утворення відходів I–III класів небезпеки – 1% від середнього рівня України. Спостерігається тенденція до погіршення стану довкілля за рядом показників (викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря, наявність відходів I–III класів небезпеки у сховищах організованого складування тощо). На території області налічується 321 ПНО різного характеру. Екочинники в регіоні не мають суттєвого негативного впливу на структуру РТК області, а їх позитивна складова традиційно приваблює до області потоки рекреантів (центри Буковель, Черче, Верховина).

Стан НПС Київської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та мобільних джерел забруднення в розрахунку на 1 особу становлять близько 70%, а на 1 км² – 55% від середньоукраїнського рівня; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу – 15%, утворення відходів I–III класів небезпеки на 1 км² – 7,5%, а на 1 особу – 10% від середнього рівня України. Спостерігається тенденція до зростання антропогенного навантаження на природне середовище, тому пошук та визначення інноваційних шляхів еколого-економічного розвитку області є першочерговим завданням. На території області налічується 367 ПНО різного характеру. Функціональна структура складових рекреаційного комплексу області в основному залишається незмінною, втрата земель рекреаційного призначення в одних місцях регіону компенсується виникненням територій рекреаційного призначення в інших (центри Ірпінь, Ворзель, Київ–Обухів, дендропарк «Олександрія»).

Стан НПС Полтавської області характеризується більш сприятливими показниками екологічної ситуації порівняно з країною в цілому. Так, скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на 1 особу були меншими у 18 разів від середньоукраїнського рівня, утворення відходів I–III класів небезпеки в розрахунку на 1 км² – 1,6 рази, на 1 особу – 1,2 рази від загальнодержавного рівня. Спостерігається підвищення рівня екобезпеки. На території області налічується 330 ПНО різного характеру. Зважаючи на падіння промислового виробництва та зменшення техногенного навантаження на Дніпро, середні та малі річки, в межах регіонального рекреаційного комплексу позитивної динаміки набуває

розвиток водного туризму (Ворскла, Хорол) та курортного господарства (м. Миргород).

Висновки. Вплив екологічних чинників на розвиток національного рекреаційного комплексу як в цілому, так і його регіонів є достатньо суттєвим. Прояв тріади екочинників (природних, економічних, суспільних) та їх вплив на розвиток рекреації (курортне господарство, туризм, оздоровлення, екскурсійна діяльність) в регіонах України (Київ, області, автономія) характеризуються різним знаком (позитивний, негативний), ступенем (дуже низький, низький, середній, високий, дуже високий або 1–5 балів по шкалі оцінки), типом (прямий, непрямий = опосередкований; постійний = перманентний, епізодичний) тощо.

Аналіз впливу екочинників на розвиток і структуру регіональних рекреаційних комплексів, проведений за рядом інтегральних показників (розвиток економіки, розвиток інфраструктури, в т.ч. рекреаційної, екологічний стан середовища, соціокультурний розвиток населення тощо) дозволив виділити в межах України 7 типів регіонів:

- I тип (м. Київ) із концентрованим зосередженням більшості функціональних типів рекреаційних комплексів, наявністю соціальних переваг, сприятливістю соціально-культурного розвитку населення та економіки та порівняно низькими показниками якості екологічної ситуації (високі психоемоційні навантаження, загазованість повітряного басейну, ризики щодо безпеки життєдіяльності населення);
- II тип (Донецька, Запорізька, Луганська області) з соціумом з незадовільним станом суспільного здоров'я, несприятливою екологічною ситуацією, напруженою криміногенною ситуацією;
- III тип (Волинська, Закарпатська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області) з низьким рівнем життя і зниженими показниками житлової, інфраструктурної забезпеченості (у т. ч. закладами рекреаційно-туристської інфраструктури) населення, несприятливою демосоціальною та екологічною (особливо в зоні катастрофічної повені 2008 р.) обстановкою, сприятливими умовами соціокультурного розвитку населення;
- IV тип (Вінницька, Житомирська, Черкаська, Сумська, Хмельницька області) з середніми показниками інфраструктурно-рекреаційного благоустрою, відносно сприятливою екологічною ситуацією, сприятливою криміногенною ситуацією;
- V тип (Херсонська, Кіровоградська, Чернігівська області) з невисокими показниками суспільного здоров'я, відносно сприятливою екологічною обстановкою, невисоким рівнем розвитку рекреаційно-туристської інфраструктури;
- VI тип (АР Крим, Одеська, Миколаївська, Харківська області) із середнім рівнем суспільного здоров'я населення, низькими антропогенними навантаженнями і низькою якістю питної води, відносно сприятливою екологічною обстановкою (виключення – узбережжя Керченського п-ва в АР Крим);

- VII тип (Дніпропетровська, Івано-Франківська, Київська, Полтавська області) з вищим за середній рівнем життя населення, порівняно високим рівнем природно-техногенної безпеки, відносно сприятливою екологічною обстановкою (виключення – Дніпропетровсько-Дніпродзержинська та Нікополь-Марганецька міські агломерації в Дніпропетровській області).

Безпека регіонів України і стратегія їх гарантування. У 2-х т. Т. 1: Природно-техногенна (екологічна безпека) / За ред. Б.М.Данилишина. – К.: Наукова думка, 2008. – 390 с. 2.Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с. 3.Бондаренко Е.Л. Геоінформаційне еколого-географічне картографування: теорія і практика досліджень: Автореф. дис. ... д. геогр. н.; 11.00.12 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 32 с. 4.Гукалова І.В. Якість життя населення України: теоретико-методологічні основи суспільно-географічного дослідження: Автореф. дис. ... д. геогр. н.; 11.00.02 / Інститут географії НАН України. – К., 2008. – 40 с. 5.Литовченко І.Г. Суспільно-екологічне районування Полтавської області: Автореф. дис. ... к. геогр. н.; 11.00.02 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 19 с. 6.Личак О.І. Географічні основи оцінки екологічних ситуацій (на прикладі Криму): Автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів; Тавр. нац. ун-т ім. В.І.Вернадського. – Сімферополь, 2002. – 19 с. 7.Національний атлас України. – К.: ВПК «Новий друк», 2007. – 410 с. 8.Петкова Л.О. Особливості розміщення екоємних та екофільних виробництв (на прикладі Черкаської області): Автореф. дис. ... к. е. н.; 08.10.01 / Рада по вивченню продуктивних сил України НАНУ. – К., 1998. – 22 с. 9.Петренко І.М. Еколого-економічні основи формування та використання рекреаційних територій в умовах міських агломерацій: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.08.01 – економіка природокористування і охорони навколишнього середовища; Сум. держ. ун-т. – Суми, 2003. – 20 с.

УДК 911.3

Смирнов І.Г., д.геогр.н., проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЛОГІСТИКА РЕСУРСНОЇ БАЗИ ТУРИЗМУ ЯК ЧИННИК ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті розкрито важливість сутність, підходи та конкретні методи логістичної оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів, що в сукупності становить зміст логістики ресурсної бази туризму – важливого складника компонентної структури логістики туризму. Ключові слова: туризм, логістика, ресурсна база, сталий розвиток, логістичний потенціал.

Shown importance, essence, ways and concrete methods of logistical estimation of recreational – touristic resources. All that is considered as contents of tourism resource base logistics, which in its turn is part of logistics of tourism's componential structure. Key words: tourism, logistics, resource base, sustainable development, logistical potential.

Постановка наукової проблеми. Логістика туризму – новітній науково-практичний напрямок, який досліджує догистичні особливості туристичної галузі, зокрема прикладає логістичні засади до її організації та управління. Застосування логістичних засад в діяльності туристичних